

a nyelvi azonosság ellenére szülőföldnek mégsem nevezhető Magyarországon és abban az Erdélyben, ahol a második világháború után a polgári élet folyamatosan leépül, a mikrokörnyezet igénytelensége elhatalmasodik.

A beszélgetés során Erdély és Magyarország kapcsolata a szokványostól eltérő megvilágítást kap, az elszakadt országrész mítoszszá nőtt alakja elhalványul. A ma már – néhány szélsőséges magyarellenes megnyilvánulás ellenére – nyugodt szegénységben, de élni hagyott kisebbség korántsem a Magyarországon bemutatott, gondolt körülmények között érvényesül. A problémák, amelyekről jobb szeretünk nem tudni, a románokban szűnni nem akaró bűntudat és félelem lassan, de folyamatosan távozásra kényszeríti a magyarságot, s féltő, hogy Erdély elnéptelenedik. „Kelet-Európa reménytelen szegénysége, igénytelensége, mint valami lepedék, lassanként bevonja a történelmi tájat, alóla már alig-alig villannak elő annak tiszteltre méltó relikviái.”

GYUTAI ZSUZSANNA

(*Magvető Kiadó, Bp., 2001. 1790 Ft*)

Hamvai Kornél: *A prikolics utolsó élete*

Hamvai Kornélnak a „prikolics-ságot”, azaz a legendákból ismert „farkasember”-mivolt valamilyen változatát tárgyaló második regénye tizennégy fejezetből szövődik össze, amelyek már egyenként is, összességükben azonban különösképpen változatos idő- és térkezelést mutatnak fel. Elrendeződésük is váltakozó, szabályos: a páratlan sorszámúak néhány kivételtől eltekintve valamely közelebbről nem meghatározott Temesvár környéki kis faluhoz és a századfordulóhoz, a páros sorszámúak ellenben főleg az ezredvég Budapestjéhez kötődnek. A sokrétűen és részletezően bonyolított cselekmény foglalatát sajátos *családtörténeti* kontextus adja: „a prikolics [...] rémtörténetének” közel másfél évszázada elevenedik meg az alapvetően kronologikus, legfeljebb kihagyásokkal, időugrásokkal építkező történetmondás folyamán attól a „századfordulós újesztendei ünnepséget [...] lidércnyomássá változtató”, állítólagos történetéstől kezdve, hogy „a Keserűnek is nevezett patikus” farkas képében együtt hál Laksatics Lídiával, egészen addig, amíg Varga Lidi, Keserű dédunokája megtalálja a faluból olyan sokak által és olyan kitartóan áhított kincset. A két esemény között eltelt időben még két közbülső generáció sorsáról is érte-

sül az olvasó, amelyek mindegyikére jellemző, hogy benne „az elsőszülöttek lányok lettek”, akik állatmódra „szőrrel borítottan születtek”. A prikolicságot tehát nőágon örökíti át leszármazottaira a családot szinte tudtán és mindenképpen emberségének szféráján kívül (mellesleg természetesen: törvénytelenül, házasságtörés útján) megalapító patikus, ami azonban még egyáltalán nem zárja ki, hogy a fiágnak a narratívában kiemelt képviselőjével, ifjabb Cugfirer Varga Ferencsel (más néven Kisvargával), az apjához hasonlóan jelentős futballista-talentu- mot bíró szereplővel ne történhetnének furcsa és önkéntelenül, megmagyarázhatatlanul gonosz dolgok. Ellenkezőleg, az ő hetven esztendeje, amely „a prikolics utolsó előtti élete” a földön, mintegy tengelyét képezi az egész könyv által feltárt eseményornak. Kezdve születése világának bemutatásával, apja kincskereső, a közösségben kulcsjelentőségűnek, egyben kétesnek mondható szerepe ismertetésével, folytatva atyai barátjának, a festőnek halálában betöltött szerepével, megkoronázza Magó Mucorka elcsábításával, kerekké téve ausztráliai emigrációjával (és az annak foglalatáknaként elmesélt egyhónapos hajóúttal), valamint kiegészítve Európába (Budapestre meg a Temesvár környéki faluba) való hazatértével, amikor is legfőbb gondja, hogy a századfordulós kincset magának – illetve ha-

lála után, fantasztikus lényként működve már csak leányának – megszeresse, amire ún. „sírontúli fehéremberként” van érkezése. Hiszen ez utóbbi *létező* az, aki a regény logikája szerint „a kincsről túlvilági jelentést hozni kiválasztott szerettéhez visszatérhet”. Kisvarga ördögi fantasztikummal átítatott sorsát a szerepléseihez mindvégig kötődő sajátos tény hivatott folyamatosan jelezni: körülötte mindig mindenki veszélyeztetett, csak neki magának nem esik semmi baja, legyen akár vonatszerencsétlenség részese, vagy csapjon bele éppen a villám.

Mindamellettt Kisvarga még mindig csak a prikolics utolsó előtti világbeli megtestesülése, a regény címében foglalt utolsó prikolicséletet lánya, Varga Lidi éli. Vele, szerelmi háromszögbe bonyolódó történetével foglalkoznak a regény Budapest-fejezetei, amelyekből egy teljesen átlagos fővárosi asszony mindennapi létezésének csendességében őrzítő tragikumával, feltehetőleg válásba torkolló házasságának sztorijával ismerkedhetünk meg. A páros fejezetek ugyanakkor nem pusztán saját különálló cselekménymintázatukat rajzolják ki, hanem átjárást biztosítanak a falusi, a prikolicsi vonalhoz is. Így aligha mellékes, hogy Varga Lidiben „farkasdüh ébred” a női vetélytársát képező „fesz fene-kú kis kurvával”, Mikos Olga nővérrel kapcsolatban, s hogy a kikapós férj, Klemm Antal egyetemi tanárse-

géd volt gimnáziumi osztálytársa, legjobb barátja a vezetője annak a gyorsétteremnek, ahol Kisvargát halva találják. A regény két fő történet-szálának szoros összefonását bizonyítja az is, hogy Varga Lidi és Mikes Olga ugyanahhoz a boszorkányos jósnőhöz fordulnak férfiakal kapcsolatos problémájukkal, illetve hogy utóbbinak atyai jóbarátja az az orvos-patológus, aki Kisvargát boncolja...

Ennyi sokrétű és sokszínű eseménybonyolódás bizonyosan jelzi: a korábbi évtizedek szövegirodalmi tendenciájából kiváló, a vérbő epika, a szivárványos történet-felcsillámlatás eszközeivel élő regény Hamvai Kornélé. Az elbeszélés menetére, a mese létesülésére azonban mégis szövegreflexív-„posztmodern” módon utal néhány mozzanat és megállapítás. Amikor az utolsó fejezetben, a már kísértetté lett Kisvargával kapcsolatban azt olvassuk: „A lányához ment, hogy elmondja, mielőtt titkával [hogya ti. merre található a kincs – Zs. Z.] együtt szertefoszlik, de túl messziről kezdte; onnan, hogy egy szélviharos nyári éjszakán a kocsmába bepördült a *táncos asszony*” – akkor az első fejezet címe köszön vissza, s utólag mintegy a körkörös szerkezet, kezdés meg befejezés összeérésének „gyanúja” merül fel az olvasóban. Eszerint ugyanis mindaz, amit a regény elmesél, egy fikcionális mesélő, Kisvarga anyagára vezethető vissza, aki halála

után visszajárva lányát feltehetően a könyvben foglalt történetek lényegesebbjeivel – főként a Temesvár melletti faluban esett dolgokkal és saját kalandjaival – mind megismerteti. Vagy talán még ősbibb kitalált összefoglalók és feljegyzések húzódnak meg a regényvilág mögött? Hiszen már a nyitó bekezdésben arról értesülünk, hogy az ősapa, Keserű patikus ráérő idejében emlékiratíróasztalt faragott magának.

Szövegirodalmi beütései ellenére is *A prikolics utolsó élete* jól érzékelhető tehetséggel megírt, érdekes, ámbar etikai sugallata szerint elgondolkoztató, kissé kétes könyv. A regény legalapvetőbb sajátossága a – bizonyos részletekben uralkodó plasztikusság, realiztikus motiváltság mellett érvényesülő – transzcendentális humor vagy humoros transzcendencia. Maga a szerző „a dolog halálos íróniájáról beszél”. Az mindenesetre tényleg blaszfémikus, hogy Kisvarga az oktogoni Burger King „világvégi” WC-jében hal meg, mégpedig azért éppen ott (és akkor), mert áramszünet következik be, a mellette lévő fölkében egy hittérítő vallásos éneket kezd el kántálni, neki pedig alig fél órával korábban azt jósták: „a világra ráboruló sötétségben ragadtatik majd el, amikor angyalok hangján zeng fel a hozsánna”... Az emberi egzisztencia túlvilági kódoltságának ez a parodisztikus bolygatása, a kísértetek fesztelen szerepeltetése, a diabolikus mozzanatok játéka-

ká fordítása, az iszonyattal való lát-
szólag fesztelen kacércodás fantasz-
tikussá teszi a regény hangszerelé-
sét; ugyanakkor az irónia, a tréfa
végső soron mégsem hatalmasodik
el annyira a szövegben, hogy mindezt
ne kellene adott esetben tipikus ez-
redfordulós társadalmi tünetfeltárá-
s-nak, s így valamilyen szinten sejtel-
mes szerzői mementónak tartanunk.

ZSÁVOLYA ZOLTÁN

(*Ab Ovo Kiadó, Bp., 2001. 271 o.*)

Magyar költők - 19. század

A magyar irodalmat szeretők s olva-
sók többsége számára a *Magyar Re-
mekírók* sorozata: „fogalom”. Fogal-
lom, hiszen közel száz kötete hosszú
éveken keresztül jelent meg folya-
matosan. A könyvek bő válogatást
adtak a legkülönbözőbb korok iro-
dalmából, különféle műfajokból,
hol gondosan válogatott antológiák
formájában, hol az ismertebb vagy
ismeretlenebb, de az igényes olvasó-
közönség figyelmére föltétlen méltó
szerzői életművekre összpontosítva.
Az egymást követve sorjázó kötetek
hatalmas műveltségi-művelődéstör-
téneti anyagot tártak föl és mozgat-
tak meg, számos nehezen megszerez-
hető művet tettek hozzáférhetővé, s a
sorozat föltehetőleg fölbecsülhetet-

len mértékben járult hozzá a magyar
irodalom legnemesebben értett nép-
szerűsítéséhez. Nem véletlen hát,
hogy a sorozat újraindulása könyv-
kiadásunk kisebbfajta ünnepének
tűnik föl, egyben komoly várakozá-
sokat és elvárásokat is ébreszt. Az el-
ső kiadvány, mely rögtön két vastkos
kötetből áll, nem okoz csalódást:
a válogatást készítő Kulin Ferenc és
a szövegeket gondozó, valamint a
jegyzeteket összeállító Szilágyi Már-
ton a 19. század magyar költészeté-
ből adott közre bő, ámde szigorúan
színvonalas válogatást.

A műfaji, tematikus vagy korszak-
okat átfogó antológiák mindig ki-
emelten fontos területei a könyvki-
adásnak, mert nélkülük eleven irodal-
mi élet aligha gondolható el. Nemcsak
megismertetnek és könnyen hozzáfér-
hetővé tesznek, nemcsak az oktatást
könnyítik meg és szolgálják, nemcsak
a figyelmünket irányítják rá erre vagy
arra, de – ha nem elhamarkodottan
végiggondolatlanok – újra és újra élő-
vé varázsolják az irodalom egy-egy te-
rületét. Lehetővé téve és ösztönözve
az újraolvasást, a válogatások jelentő-
sen hozzájárulnak tárgyak, anyaguk
újraértéséhez, saját korunkban és iro-
dalmunkban való elhelyezéséhez; bi-
zonyítják, hogy mindig található mű-
veket, melyek más-más módon, de
megújuló erővel képesek megszólíta-
ni a változó jelen emberét. Noha
egyes szövegek értéke óhatatlanul el-
homályosul, helyük soha nem marad
üresen.